

N. T. WRIGHT

AKO SA BOH STAL KRÁĽOM

Zabudnutý príbeh biblických evanjelií

N. T. WRIGHT
AKO SA BOH STAL KRÁLOM

Zabudnutý príbeh biblických evanjelií

Porta libri

Na obálke knihy sú vitráže kostola Stabroek v Belgicku, zobrazujúce štyroch kanonických evanjelistov.

© Adobe Stock Photos – Stained Glass depicting the Four Evangelists

N. T. WRIGHT

Ako sa boh stal kráľom

Zabudnutý príbeh štyroch biblických evanjelií

Ak nie je uvedené inak, citáty zo Starej zmluvy a Novej zmluvy uvádzame podľa slovenského ekumenického prekladu, vydala Slovenská biblická spoločnosť.

www.biblia.sk

NTW – autorov vlastný preklad

Published by arrangement with HarperOne, an imprint of HarperCollins Publishers.

www.harpercollins.com

How God Became King: The Forgotten Story of the Gospels.

Copyright © 2012 by Nicholas Thomas Wright.

All rights reserved.

Slovenské vydanie © 2019 Porta libri

Všetky práva slovenského prekladu vyhradené.

preklad © Juraj Bobula

dizajn © Zuzana Číželová, 2019

jazyková korektúra: Jana Lučeničová

foto na obálke: © Adobe Stock Photos – Stained Glass depicting the Four Evangelists

dizajn a grafická úprava: Zuzana Číželová

písmo: Preto Serif a Preto Sans, Ján Filípek

ekniha: Radovan Rumanovič

Porta libri družstvo

Legionárska 4

811 07 Bratislava

tel.: 02 – 55 64 08 68

porta@porta.sk

www.porta.sk

ISBN 978-80-8156-302-7

Túto knihu venujem kolegom a študentom na St. Mary's College na Univerzite v St. Andrewse.

➤ Predslov k Slovenskému vydaniu

Veľmi ma potešilo, keď som sa dozvedel, že sa pripravuje slovenské vydanie knihy AKO SA BOH STAL KRÁĽOM. Ďakujem prekladateľovi aj vydavateľovi a gratulujem im k tomuto projektu. Som rád, že po knihe *Prekvapení nádejou* dostáva na Slovensko aj toto dielo.

Nápad pre túto knihu sa zrodil v čase, keď som slúžil ako biskup v Durhame. Zorganizovali sme tam ekumenický projekt čítania Biblie, ktorý zahŕňal mnoho zborov na severovýchode Anglicka. Zapojili sa tisíce veriacich z najrôznejších cirkevných tradícií. V období veľkého pôstu a Veľkej noci roku 2010 sme sa rozhodli čítať Lukášovo evanjelium. Mnohí veriaci predtým nič podobné nezažili. Len niektorí ako-tak rozumeli tomu, čo mal Ježiš na mysli, keď hovoril o „Božom kráľovstve“. Takže mojou úlohou ako učiteľa Biblie bolo cestovať po celom regióne a hovoriť s ľuďmi v mnohých mestách o tom, „ako čítať Lukáša v pôstnom období“. To vlastne znamenalo vysvetľovať ľuďom, ako rozumieť celému posolstvu kráľovstva v našich evanjeliách.

Kniha AKO SA BOH STAL KRÁĽOM vzišla z týchto prednášok a stretnutí. Počas mojej služby pastora a biskupa som zistil, ako veľmi veľa kresťanov predpokladá, že hlavným posolstvom evanjelií je, že Ježiš zomrel, aby sme mohli „ísť do neba“. To však vedie k otázke: načo potom bola celá Ježišova služba predtým? Prečo všetko to uzdravovanie, kázanie, hodovania s čudákmi a podozrivými ľuďmi, jeho hádky s farizejmi? Načo sa s tým všetkým Ježiš zdržiaval? Na druhej strane si mnoho ľudí myslelo, že hlavným Ježišovým cieľom bolo naučiť nás žiť a ukázať nám príklad starostlivosti o chudobných a vylúčených, milosrdnosti k všetkým hriešnym a strateným – všetko to, o čo by sme sa dnes v našich zboroch mali snažiť. To však vedie k inej otázke: Prečo teda musel Ježiš zomrieť a navyše taký mladý? Bolo by predsa lepšie, aby v tejto práci mohol pokračovať dlhšie.

Tieto nedorozumenia sú výsledkom skutočnosti, že pre kresťanov (ako v katolíckej, tak aj v protestantskej tradícii) je nesmierne ťažké udržať spojenie tých dvoch tém, ktoré sú v evanjeliách tak veľmi vzájomne prepletené: Božie kráľovstvo a Ježišovo ukrižovanie. Ale ony patria priam

intímne k sebe: kráľovstvo bolo nastolené vďaka Ježišovej verejnej službe, ktorá dosiahla svoj vrchol práve na kríži. A význam kríža pochopíme len v kontexte nastolenia Božieho kráľovstva. To nás mnohých pozýva k dôležitej zmene: aby sme zmenili to, ako kážeme a ako sa modlíme. Pre nás, ktorí sme vo vedení cirkví mnoho rokov, to môže byť ťažké – môže to však byť aj vzrušujúca, stimulujúca a doslova fascinujúca cesta. Pre mňa osobne to znamenalo, že som zrazu uvidel evanjeliá úplne novým spôsobom. Pre mnohých ďalších to bol objav novej dimenzie ich viery, ktorej si neboli vôbec vedomí.

Náš svet sa opäť stáva dosť nebezpečným a znepokojivým miestom.

V takýchto časoch sa nevyhnutne potrebujeme chopiť vízie (a sami ňou byť uchopení) Boha a jeho zvrchovanej vlády nad naším svetom.

Jadrom posolstva evanjelií je príbeh AKO SA BOH STAL KRÁĽOM – teda niečo, čo Boh už *urobil* a dosiahol skrze Ježiša. Preto si môžeme byť istí, že Boh *dokončí* celý svoj zámer tak, ako to zaslúbil v Písmach – že naplní celý tento svet svojou láskou a slávou. Ako Pavol hovorí o Ježišovom víťazstve v 1. liste Korint'anom 15: 20-28: takto sa Boh nakoniec stane „všetkým vo všetkom“. Takáto vízia má kapacitu dodať odhodlanie pre prácu evanjelia novej generácii. Mojou nádejou a modlitbou je, aby k tomu táto kniha prispela aj na Slovensku.

N. T. Wright

St. Mary's College, St. Andrews

August 2019

➤ Predslov

Trvalo mnoho rokov, kým mi svitlo, že v samotnom jadre kresťanskej viery a praxe tak, ako som ich poznal, je zásadný problém. Ten sa dá stručne vyjadriť asi takto: *všetci sme zabudli, o čom vlastne štyri evanjeliá sú*. Áno, sú o Ježišovi, ale čo o ňom presne hovoria? Áno, sú o Bohu, ale čo presne o ňom hovoria? Áno, sú o začiatku hnutia, neskôr pomenovanom ako kresťanstvo, čo však o tomto nezvyčajnom hnutí hovoria?

Ako nás evanjeliá vyzbrojujú pre kresťanský život a prácu?

Veľa som študoval a písal o Ježišovi a evanjeliách a usiloval som sa viesť a vyučovať kresťanské komunity v čo najlepšom nasledovaní Krista a podriadení života svetlu evanjelia, ale čoraz viac som cítil, že podstatná časť západnej kresťanskej tradície jednoducho zabudla, o čom evanjeliá naozaj sú. Hoci sme do štúdia ich najrozmanitejších aspektov investovali stáročia intenzívnej a namáhavej práce, často sme prehliadali tú najdôležitejšiu správu, ktorú nám každé zo štyroch evanjelií najviac chcelo odovzdať. Preto si myslím, že nepotrebujeme niečo len trochu doladiť či tu a tam upraviť. Nie – musíme od základov prehodnotiť, čo nám vlastne chcú povedať, a teda zistiť, ako by sme ich mali čítať – či už osobne alebo skupinovo. A napokon musíme znovu objaviť, ako na základe tohto poznania inak usporiadať svoj život a svoju prácu tak, aby boli s nimi v súlade.

Zabudli sme na to, o čom vlastne evanjeliá sú, ale tento problém sa netýka iba niektorého prúdu cirkvi. Jej rôzne prúdy – katolíci, protestanti, reformovaní, charizmatici, evanjelikáli, liberáli, hnutie sociálneho evanjelia či rôzne iné skupiny cirkvi označené súčasne dvomi alebo viacerými týmito nie veľmi presnými pomenovaniami – sa pozerajú na tie isté veci z rôznych uhlov. To je prirodzené. Som však presvedčený, že žiaden z nich, a to už po mnohé stáročia, sa nedokázal vyrovnáť s výzvou, ktorú predstavuje evanjelium podľa Matúša, Marka, Lukáša a Jána. Bolo by fascinujúce opísať, ako rôzne prúdy v cirkvi chápali (podľa mňa často nesprávne) evanjeliá. To by si však žiadalo celkom inú knihu, ktorá by navyše bola nad moje schopnosti a sily.

Preto sa chcem radšej venovať riešeniu tejto otázky z pohľadu cirkvi, ktorú poznám najlepšie. Takmer dvadsať rokov som zastával mnohé vysoké posty v anglikánskej cirkvi, z čoho sedem rokov som bol durhamským biskupom a získal som pomerne bohaté skúsenosti s tradíciami, ktoré boli od tej mojej dosť odlišné. Preto sa nazdávam, že moje názory nevychádzajú len z úzkeho či zo špecifického pohľadu na tento problém, ale že budú blízke mnohým kresťanom z rôznych tradícií. Kladiem si teda nielen otázku, či sa môžeme naučiť evanjeliá čítať lepšie, viac v súlade so zámerom ich pôvodných pisateľov, ale aj otázku, či môžeme vďaka tomu objaviť novú víziu Božej misie v tomto svete, či môžeme objaviť Božie poslanie uskutočnené v Ježišovi a cez Ježiša a uskutočňované tak ako kedysi aj dnes v jeho nasledovníkoch a cez jeho nasledovníkov. A môže potom vďaka tomu náš život a naše poslanie rásť vo viere, v nádeji a dokonca v láske? Inak povedané, mohlo by nové neobohrané chápanie evanjelií vytvoriť cestu na obnovu nášho spoločného poslania a jednoty? Ako by to mohlo vyzerat', keby sme naozaj verili, že živý Boh je kráľom na zemi rovnako, ako ním je v nebi?

Veď to je predsa príbeh, ktorý nám rozprávajú všetky štyri evanjeliá. Samozrejme, viem, že sú aj iné knihy, tiež označované za „evanjeliá“.

Ešte sa o nich krátko zmienim. Tu však hovorím o tých štyroch, ktoré cirkev od najranejších dôb rozpoznala ako súčasť svojho života a ako súčasť biblického kánonu: Matúšovom, Markovom, Lukášovom a Jánovom. A príbeh, ktorý rozprávajú títo štyria evanjelisti, je príbehom, podľa ktorého je nazvaná aj táto kniha: „Ako sa Boh stal kráľom“.

Zisťujem, že pre mnohých je to prekvapením a pre niektorých dokonca nepríjemným šokom. Dnes by sme povedali, že to ide proti zdravému rozumu – teda ak chceme hlásať, že Boh sa stal kráľom, asi celkom nevidíme, v akom stave je náš svet. „Ak je Boh naozaj kráľom, prečo stále existuje rakovina? A cunami? Prečo stále existujú tyranie, genocída, sexuálne zneužívanie detí a obrovská korupcia?“ Navyše, ako uvidíme, niektorí – a to aj kresťania – sú, zdá sa, alergickí už len na samotnú predstavu toho, že by sa Boh mal stať alebo byť „kráľom“. „Nie je Boh ako kráľ triumfálnosť? Nevedie nás to hneď k slovu ‚teokracia‘, ktoré v nás

vyvoláva zdesenie? A nie je to práve jedna z príčin problémov našej doby ako zdroj ich riešenia?“ Tieto otázky majú svoj význam.

Keby ich však pisatelia evanjelií počuli, určite by nezačali tvrdiť niečo iné. Ak chceme objaviť, prečo je to tak, a zistiť, ako by asi reagovali na tieto naše pripomienky, musíme sa naozaj zhlboka nadýchnuť a vrátiť sa späť na začiatok.

Táto kniha je napísaná v štyroch častiach či scénach. V prvej časti predstavujem problém tak, ako ho sám vidím. Pokúsim sa ho vyostriť natoľko, aby aj čitatelia zbadali, že máme problém, na riešenie ktorého potrebujeme myslenie nezaťažené predsudkami či možno aj pár pokusov o nový pohľad. V druhej časti preskúmam štyri dimenzie kánonických evanjelií, ktoré neboli vpustené do moderného čítania evanjelií na Západe a ktoré musíme znovu objaviť, ak chceme evanjeliám umožniť povedať nám príbeh, ktorý pôvodne povedať chceli. V tretej časti sa potom dostaneme do samotného jadra celej problematiky. Pomocou štyroch dimenzií, ktoré sme uviedli v druhej časti, sa pokúsim ukázať, ako sa dve dôležité témy – kráľovstvo a kríž, ktoré sa od seba často oddeľujú, v evanjeliách naopak spájajú, navzájom okresávajú a posilňujú. Predkladajú tak nárok, na ktorý cirkev dnes úplne zabudla – nárok, ktorý sa týka rovnako toho, čo nazývame politikou, ako aj toho, čo nazývame náboženstvom či duchovnou sférou. Toto centrálné spojenie kráľovstva a kríža nás potom privedie k ďalším myšlienkam o význame týchto tém vo svetle príbehu Ježišovho vzkriesenia a nanebovstúpenia, ktorý tiež evanjeliá rozprávajú. V poslednej časti knihy sa potom znovu vrátim k starým krédam.

Vyznaniam viery sme totiž naozaj dovolili, aby nás ukolísali v predstave, v ktorej je ľahké vytesniť ústredné poslanstvo evanjelií. Naznačím, že ak si túto chybu uvedomíme, môžeme ich znovu odriekať či spievať ako silné potvrdenie tohto poslania. Výsledkom bude niekoľko návrhov na prehodnotenie našich tradícií v učení aj praxi, aby boli vernejšie tým štyrom dokumentom, ktoré stoja v samotnom jadre kresťanskej viery.

Na úvod by sa asi ešte žiadalo podotknúť, že táto kniha nie je predovšetkým o Ježišovi ako takom. O Ježišovi a jeho vlastnom historickom kontexte som toho napísal veľa, populárnou sa stala najmä kratšia knižka Jednoducho Ježiš (*Simply Jesus* vyšlo v českom preklade ako: N. T. Wright, Jednoduše

Ježíš (Praha, Návrat domů, 2017) Hoci sa tejto téme naďalej venujem, netvorí jadro tejto knihy. Dve základné otázky, ktoré sú v každom bode úzko prepojené, znejú takto: (1) Kto bol Ježíš? (vrátane otázok: Čo urobil, čo povedal, čo si myslel? Prečo zomrel? Čo sa stalo?) A potom: (2) Prečo naše štyri evanjeliá rozprávajú príbeh o ňom práve tak, ako ho rozprávajú? Tieto dve otázky však zároveň možno od seba aj oddeliť.

Dokonca je to tak, že – a dúfam, že teraz nebudem príliš politizovať, ale pripomína mi to trochu situáciu týkajúcu sa rozdelenia Írska – ak jednu od druhej dostatočne neoddelíme, nikdy nebudeme schopní ich znovu prepojiť. Vzhľadom na to, že som sa tou prvou otázkou o Ježišovi zaoberal v iných dielach, budem sa teraz plne venovať otázke o evanjeliách, pričom pripomeniem, ako som napríklad túto tému rozobral v knihe 1 Vyšlo v českom preklade ako: N. T. Wright, *Jednoduše Ježíš* (Praha, Návrat domů, 2017) Nový zákon a Boží ľud (*The New Testament and the People of God* N. T. Wright, *The New Testament and the People of God* (London, SPCK 1992), kap. 13). Otázka o evanjeliách je to o zaujímavejšia, že minimálne do druhej polovice 2. storočia boli v obehu aj iné dokumenty, ktoré celý príbeh rozprávali z úplnej inej perspektívy. (Mám, samozrejme, na mysli takzvané Evanjelium podľa Tomáša a podobné spisy.) Prečo si Matúš, Marek, Lukáš a Ján zvolili práve ten svoj prístup?

Ak by si teraz niekto pomyslel, že naše štyri kanonické evanjeliá hádzem do jedného vreca bez toho, aby som vnímal podstatné rozdiely medzi nimi, musím povedať toto: Kanonické evanjeliá majú veľa spoločných znakov, ktorými sa výrazne líšia od nekanonických zápisov. Zároveň sú však jedno od druhého navzájom odlišné práve tak, ako sú odlišné od nekanonických spisov nazvaných evanjeliá. Takáto dynamika platí aj vo vnútri kanonickej štvorice. Matúš, Marek a Lukáš sa podobajú na seba viac, ako sa každé z nich podobá na Jána, no napriek tomu ide o veľmi odlišné diela. Pýtam sa však: Aký príbeh sa nám snažia vyrozprávať?

Túto otázku by sme si vlastne mohli položiť aj vtedy, ak by bolo možné dokázať, že Ježíš Nazaretský nikdy neexistoval alebo že nikdy nevykonal mnohé z toho, čo sa mu pripisuje, alebo že nikdy nebol ukrižovaný či nikdy nevstal z mŕtvych. V takom prípade by sme však dospeli k záveru, že ide o fikciu. (Všetko písanie, všetky dejiny sú „fikciou“ v tom zmysle, že niekto

ich zostavil, zhromaždil materiál, rozhodol o tom, čo ponechá a čo vypustí a ako bude štruktúra rozprávania ako celok vyzerat'. Slovo „fikcia“ sa však bežne používa na označenie úplne vymyslených príbehov nezodpovedajúcich tomu, čo sa reálne udialo.) Hoci by aj evanjeliá boli „fikciou“ v tomto zmysle slova, naďalej by bolo možné a stálo by za to položiť si otázku: Aký príbeh alebo príbehy ich pisatelia podľa vlastného názoru rozprávali? To je otázka, ktorej sa budem venovať v tejto knihe a nateraz tým dávam do zátvorky otázky historických skutočností, na ktoré tieto príbehy odkazujú.

Rovnako si nebudem klásť otázky o prehistórii evanjelií ani o dátume ich vzniku, o ich autorstve či mieste ich vzniku. Možno tým niektorých sklamem. Hlboko obdivujem ľudí, ktorí celý svoj život zasvätili výskumu zdrojov a pôvodu evanjelií. Takéto bádanie má naďalej obrovský význam v rámci novozmluvných štúdií. Opäť však zdôrazním, že v tejto knihe budem vychádzať z predpokladu, že na základe spisov, ktoré máme k dispozícii (na rozdiel od hypotetických spisov, ktoré môžu tvoriť podklad, z ktorého naše evanjeliá vychádzajú), si môžeme položiť túto ústrednú otázku: Aký príbeh evanjeliá podľa presvedčenia ich autorov rozprávajú? Väčšina bádateľov 20. storočia tvrdí, že Matúš aj Lukáš používali ako svoj základný zdroj na jednej strane Mareka a na druhej strane zdroj všeobecne označovaný ako Q. V súčasnosti sa tiež diskutuje o možnosti, že Lukáš používal ako svoj zdroj Matúša a Mareka a táto možnosť so žiadnym Q zdrojom nepočíta. Vždy je tu, samozrejme, aj možnosť, že tieto veci boli oveľa zložitejšie a existovalo viacero ústnych a písomných zdrojov. Ktorýkoľvek z týchto predpokladov by sme prijali ako východisko, stále nám na konci skúmania zostanú tie knihy, ktoré držíme v ruke a ktoré si čítame. A stále má význam klásť si otázku, aký príbeh nám tu ich autori predkladajú.

To isté platí pre odbor, ktorý nazývame kritika formy. Otázka, ktorú si kritici foriem kladú (Aké boli pôvodné formy pre rozprávanie a prenos príbehov a tradícií a čo sa štúdiom týchto foriem môžeme dozvedieť o ranej cirkvi?), je celkom praktická a dobrá – nie je to však otázka do tejto knihy. Z trochu iných dôvodov si totiž myslím, že spôsob, akým sa bežne robí kritika foriem, by mal byť opätovne prehodnotený. To je však iná téma. (viac o tejto téme pozri v 13. a 14. kap. diela *New Testament and the People of God*).

Rovnako – len aby som doplnil tento triumvirát biblickej kritiky – sa v tejto knihe nesnažím o to, čo sa často nazýva „redakčná kritika“. Evanjeliá nezoradujem vedľa seba v snahe skúmať, ako sa v jednom spise upravuje materiál použitý v druhom spise a tým odhaľuje, na ktorú stranu teológie či ekleziológie sa nakláňa. Aj takéto skúmanie môže byť cenné, hoci vďaka fragmentácii štúdia synoptických evanjelií v uplynulých rokoch sa stalo hľadanie takýchto „redakčných“ úsekov oveľa problematickejšim, než sa pôvodne myslelo. Nie, v tejto knihe sa venujem skôr niečomu, čo by sa dalo označiť za bratranca redakčnej kritiky z druhého kolena, konkrétne „kompozičnej kritike“. Máme predsa evanjelium podľa Matúša, Mareka, Lukáša a Jána. Má teda zmysel položiť si v súvislosti s každým jedným z nich rovnakú otázku, akú si kladieme v súvislosti s románom Jane Austenovej alebo s divadelnou hrou Williama Shakespeara: Aký príbeh autor rozpráva a ako k tomuto rozprávaniu pristupuje? Práve na túto otázku sa budem snažiť hľadať odpoveď. A ak ju nájdeme, možno to bude mať dominový efekt pre ostatné druhy štúdií, o ktorých som hovoril vyššie – to však je už celkom mimo záberu tejto knihy.

Toto dielo vzniklo sčasti na základe jedného nášho programu v Durhame, ktorý sme nazvali „Veľké čítanie“ a ktorého duchovným otcom bol môj drahý priateľ a bývalý kolega, jarrowský biskup Mark Bryant.

Jednou z mojich úloh počas tohto veľkoformátového programu čítania Biblie počas pôstneho obdobia v roku 2010 bola séria verejných prednášok po severovýchodnom Anglicku na tému *Ako máme čítať evanjeliá*. (Konkrétne v ten rok to bol Lukáš a podobné prednášky, ktoré boli zaznamenávané a ďalej šírené, som robil o Matúšovi v roku 2011 a o Marekovi v roku 2012.) Počas prednášok a rozhovorov na tieto témy s miestnymi ľuďmi som si uvedomil, koľko mylných predstáv existuje všeobecne o kresťanstve či o evanjeliách konkrétne. A ak toto platí pre tých pár kresťanov, ktorí sú pripravení prísť na prednášku v chladný februárový večer, o čo viac to platí pre tých, ktorí zostali doma, aby mohli pozerat' reláciu, ktorá je úplne nevhodne pomenovaná ako reality šou. Práve na jar 2010 som si uvedomil, že táto kniha je potrebná.

Celý projekt dostal svoju súčasnú podobu počas pamätného týždňa v Salisburskej katedrále v máji 2011, kde som prednášal štyri *Sarumské*

prednášky. Som veľmi vd'ачný Sarum College za to, že ma pozvali prednášať, aj riaditeľovi tejto vzdelávacej inštitúcie a jeho kolegom za veľmi vřúcne prijatie, ktorého sa mi na tomto príjemnom mieste dostalo.

Kniha sleduje myšlienkovú líniu týchto prednášok, pričom jej prvé tri časti zodpovedajú prvým trom z nich. Chcel som, aby štvrtá prednáška mala osobitný význam pre mnohých v publiku, ktorí boli zapojení do práce a pastorácie vo farnosti. V tejto knihe som trochu rozšíril jej rozsah a zahrnul som do nej niektoré návrhy, ktoré hádam vezmú vážne teológovia aj biblisti. Otázka „kánonu a vyznania viery“, ktorá je v pozadí značnej časti tejto knihy, sa stala pomerne urgentnou a kontroverznou.

Treba na ňu preto odpovedať z perspektívy tých, ktorých predmetom štúdia je samotný biblický kánon, a nie používať slovo „kánon“ ako skratku pre systematickú teológiu. Praktický dosah je potom určený týmto širším rámcom.

V rámci prípravy na *Sarumské prednášky* som predniesol niektoré predbežné postuláty na konferencii Duke Divinity School v Durhame v štáte Severná Karolína v októbri 2010. Ten istý materiál som potom voľnejšie prepracoval o mesiac neskôr spolu s kňazmi diecézy Down and Dromore v Írsku. Som vd'ачný dekanovi teologickej fakulty profesorovi Richardovi B. Haysovi a biskupovi diecézy Down and Dromore Haroldovi Millerovi za ich pozvanie a pohostinnosť. Okrem toho som mal možnosť myšlienky uvedené v tejto knihe vycibriť v jednotlivých prednáškach, ktoré som v rôznych podobách predniesol na Inštitúte pre biblický výskum v Atlante, v štáte Georgia, v novembri 2010 a na bristolskej fakulte kresťanských štúdií v januári 2011. A napokon som *Sarumské prednášky* preložil do ‚američtiny‘ a distribuoval ich medzi rôzne kresťanské spoločenstvá v Greenwichi v štáte Connecticut a v Nashville v štáte Tennessee v máji 2011. Napokon (znovu v angličtine) som predniesol prednášky na stretnutí duchovných kaplánov námorníctva Naval Chaplains v Hampshire v júni 2011. Na každú jednu z týchto náhodne povyberaných prednášok mám krásne spomienky a som veľmi vd'ачný duchovným aj laikom, ktorí k nim prispeli (v neposlednom rade Dr. Michaelovi Birdovi za jeho reakciu na prednášku v Atlante). Osobitne by som chcel vyjadriť svoju vd'ачnosť Chuckovi a Deborah Royceovým za možnosť využiť ich byt v

New Yorku ako tiché miesto, kde som mohol preložiť celý materiál ešte jedenkrát, tentoraz z formátu prednášok do formátu ucelenej knihy. Je to skvelé a správne, keď je kniha o evanjeliách sprevádzaná toľkou vďačnosťou a spomienkami na pohostinnosť druhých. Aj to je súčasťou významu evanjelií.

Vďačný som tiež redaktorovi vydavateľstva Harper Mickeymu Maudlinovi za jeho nadšenie pre tento projekt a za jeho usmernenia a zastavenia, keď som chcel veci vyjadriť príliš skoro a príliš rýchlo. Dúfam, že toto dokončené dielo povzbudí kresťanov zo všetkých denominácií, ako aj ľudí, ktorí po kresťanstve pokukujú a premýšľajú nad skutočným významom ústredných kresťanských textov, aby si tieto výbušné knihy z 1. storočia prečítali znovu novými očami a aby opäť raz stáli pred otázkami a výzvami, ktoré nám evanjeliá naozaj ponúkajú, namiesto otázok a problémov, ktoré sme často vkladali evanjelistom do úst.

Túto knihu venujem svojim kolegom na St. Mary's College, teda teologickej fakulte Univerzity v St. Andrews v Škótsku. Nie je ani bežné, ani ľahké prijať medzi členov akademického zboru niekoho, kto sa pohyboval mimo akademického prostredia takmer dve dekády a je to len znakom ich lásky a viery, že ma prijali s takou otvorenou náručou.

Tak ako boli moje prednášky o evanjeliách, ktoré som mal na rôznych miestach opísaných vyššie, pokusom o zladenie čisto akademického záujmu o evanjeliá s praktickým životom cirkvi, verím, že moji priatelia a kolegovia tu na St. Mary's College uvítajú túto knihu, do ktorej spomínané prednášky prerástli. Nech je tiež táto kniha príspevkom do širšej diskusie a je správne, keď sú moje diela nasvietené a podrobené báдавému pohľadu akademikov a teoretikov. Na tejto téme je iste ešte veľa práce a verím, že k štyrom evanjeliám sa v oveľa komplexnejšom akademickom kontexte ešte dostanem. Táto kniha však môže byť dobrým začiatkom a smerovníkom.

N. T. Wright

St. Mary's College, St. Andrews

September 2011

Prvá část | Prázdný plášť

1 Chýbajúci stred

Problém, ktorému sa chcem venovať v tejto knihe, možno uviesť jednou historkou z môjho života spred päťdesiatich rokov. Bol som na strednej škole a s niekoľkými kamarátmi sme sa pokúšali rozbehnúť malú biblickú skupinku. Rozhodli sme sa, že jeden polrok venujeme sérii tém o Ježišovi a každá z nich sa bude začínať otázkou *prečo*. Boli medzi nimi otázky typu: Prečo sa Ježiš narodil? Prečo Ježiš žil? Prečo Ježiš zomrel? Prečo Ježiš vstal z mŕtvych? A prečo sa vráti? (Myslím, že sme nemali tému o tom, prečo Ježiš vystúpil k Otcovi, hoci sme ju tam mali mať.) Tak či onak, z nejakého dôvodu mi bola pridelená úloha, aby som si pripravil a viedol študijnú skupinku na druhú tému: Prečo Ježiš žil?

Hoci som bol len tínedžer, veľmi rýchlo som si uvedomil, že som si vytiahol Čierneho Petra. Predsa ten, kto dostal tému o Ježišovom narodení, mohol rozprávať o vtelení, o tom, ako sa Boh stal človekom.

Všetci sme si pamätali vianočné kázne a vedeli sme, aký význam má, že Ježiš nebol len obyčajným človekom: bol zároveň v jednej osobe aj Bohom. A ešte tu bola kompletná otázka ohľadom narodenia z panny.

Skrátka, kopec zaujímavého materiálu.

Rovnako bol na tom aj ten, kto mal hovoriť o Ježišovej smrti. Už v mladom veku sme vedeli nielen to, že „zomrel za naše hriechy“ je dôležité, ale že máme ísť ďalej a pýtať sa, ako sa to stalo, aký to malo zmysel. To je miesto, kde začínam aj ja sám: moja prvá spomienka na vlastnú vieru je spomienka na to, ako ma ešte ako veľmi malého chlapca premohla k usedavému plaču predstava, že Ježiš za mňa zomrel.

Pre mňa bolo vždy kľúčové a dôležité, čo kríž vyjadruje o Božej láske.

Myslím si, že ako školáci sme ešte nerozumeli tomu, čo sa nazýva

„teológia vykúpenia“. Vedeli sme však, že tam boli dôležité otázky, ktorými sa bolo treba zaoberať, a dôležité presvedčenia, ktoré bolo treba uchopiť.

Vzkriesenie? To isté. Rovnako aj druhý Ježišov príchod. Znovu hovorím, neviem, či sme išli dosť hlboko a či sme vedeli vytiahnuť tie najdôležitejšie časti Písma. V každom prípade to však boli strhujúce témy. Bolo o čom rozprávať, nad čím hľbať a my sme o tom nielen veľmi usilovne rozmýšľali, ale nadchýnalo nás to k viere v Ježiša a poháňalo v túžbe žiť kresťanský život.

Čo ale s mojou otázkou – s tou otázkou uprostred? Prečo Ježiš žil? Inými slovami, čo si počať s tým úsekom Ježišovho života medzi maštaľou a krížom? Ved' v niektorých koledách a duchovných piesňach spievame, že Ježiš šiel priamo „z biednej maštale na trpký kríž“. Záležalo vôbec na tom, že – aspoň podľa štyroch evanjelií – mal Ježiš ku koncu svojho života krátke a intenzívne obdobie verejného pôsobenia? Akú pravdu sa z tejto skutočnosti dozvedáme? Prečo to tak muselo byť? Záleží na tom, čo všetko Ježiš počas svojho života urobil, povedal, čím bol? Čo by sa stalo, ak by on ako Boží Syn narodený z panny prežil celý svoj život ako nikým nepoznaný a potom by zomrel za naše hriechy, no neurobil by nič z toho, čo urobil? Zmenilo by sa niečo? Ak áno, prečo?

Vtedy som si uvedomil a teraz to vnímam stále viac, že mnohí kresťania čítajú evanjeliá bez toho, aby si vôbec položili tieto otázky. Ak mám použiť slovné spojenie zo známej knihy o líderstve nazvanej Prázdny plášť (*The Empty Raincoat*), títo čitatelia vnímajú štyri evanjeliá ako prázdny plášť. Je tu vonkajšok, ktorý je zjavný – Ježišovo narodenie, smrť a vzkriesenie. Kto však v tom plášti je? Čo medzitým urobil Ježiš?

Je tam vôbec niekto? Záleží vôbec na tom?

Nemám, žiaľ, ani poňatia, čo som vtedy porozprával v našej študijnej skupinke. Neviem, ako som sa popasoval s odpoveďou na otázku, prečo Ježiš žil. Možno ešte mám niekde hlboko v zaprášenej zabudnutej krabici naškrabané poznámky k môjmu prvému pokusu odpovedať na otázku, ktorá mi nedala pokoj celý život. No pamätám si aspoň to, že to bola pre mňa záhada. A presne to je jedno z hlavných východísk tejto knihy. Nie náhodou to bola pre mňa vtedy záhada. Nebolo to tým, že by väčšina kresťanov poznala odpoveď, na ktorú som ja ešte neprišiel.

Bez toho, aby som si to uvedomil, som narazil na slabé miesto vo veľkej stavbe kresťanskej viery – tak ako ju vyjadrujeme nielen dnes, ale ako sme ju začali vyjadrovať už veľmi dávno. Máme tu všetok ten materiál v Matúšovi, Markovi, Lukášovi a Jánovi. Prečo? Čo s tým všetkým máme urobiť?

Životná hádanka

Prenesme sa teraz asi o pätnásť rokov dopredu od tejto stredoškolskej skúsenosti. Nemal som ani tridsať, keď som sčista-jasna dostal ponuku spraviť výklad Biblie pre študentskú organizáciu Christian Union v Cambridgei. Neviem, kým bola inšpirovaná táto téma alebo čo odo mňa čakali, v každom prípade téma môjho výkladu znela *Evanjelium v evanjeliách*.

Kazateľom a, samozrejme, teológom je už jasný problém, ktorý sa v takto nazvanej téme skrýva (ani nehovorím o tom, ako takúto širokú oblasť obsiahnuť v päťdesiatich minútach, a ani o tom, že predmetom môjho vedeckého bádania bol v tom čase Pavol, nie evanjeliá). Teraz si uvedomujem – čo som si určite vtedy neuvedomoval –, že tento problém veľmi úzko súvisí s otázkou, s ktorou som sa pasoval na biblickej skupinke ako tínedžer. Skúsme ho rozvinúť.

Keď C. S. Lewis napísal svoje slávne Dejiny anglickej literatúry 16. storočia, prirodzene do nich vložil aj časť o pisateľoch žijúcich v období anglickej reformácie, medzi ktorých patril aj významný prekladateľ William Tyndale. Keďže C. S. Lewis písal pre publikum, ktoré sa nevenovalo teológii, musel vysvetliť jeden bod, ktorý, samozrejme, ostatných čitateľov miatol. Keď totiž William Tyndale ako jeden z prvých anglických protestantov a nasledovník Martina Luthera písal o „evanjeliu“, nemal tým na mysli „evanjeliá“ – teda evanjelium podľa Matúša, Mareka, Lukáša a Jána. Tyndale pod „evanjeliom“ rozumel posolstvo: dobrú zvesť o tom, že len preto, že Ježiš zomrel, môžeme mať odpustené hriechy a že stačí, keď tomu veríme; nemusíme na Boha zapôsobiť „dobrými skutkami“. „Evanjelium“ bola v tomto zmysle zvesť, ktorú raní reformátori podľa vlastného presvedčenia objavili v Pavlových listoch, najmä v Liste Rimanom a Galat’anom – konkrétne v Rimanom kapitole 3 a v Galat’anom kapitolách 2 a 3.